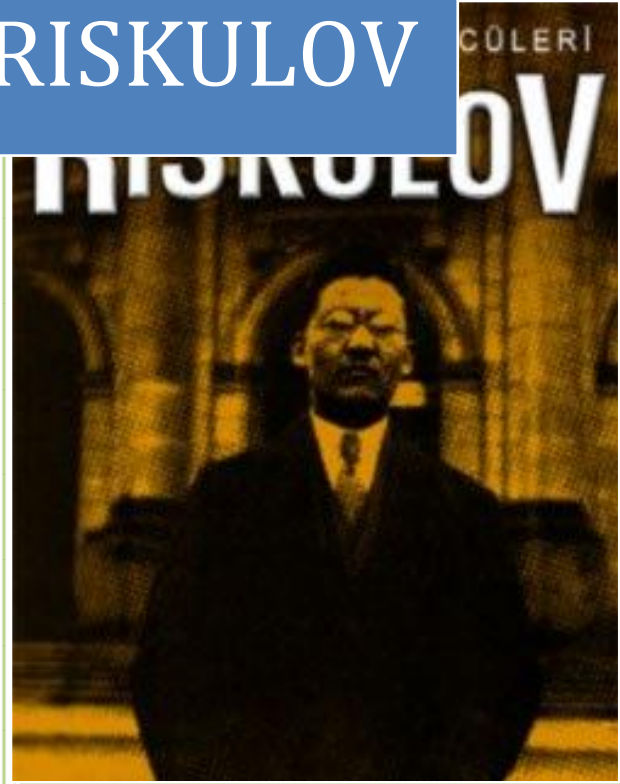

TARİHİN TOZLU SAYFALARI
ARASINDA BİR “ŞAHİN”:TURAR
RISKULOV

ENES DEŞİLMEK

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

2012

TOZLU SAYFALAR ARASINDA BİR “ŞAHİN” : TURAR RISKULOV

Enes DEŞİLMEK*

“Kendim için hiçbir şey istemeden, sadece halkım için, sadece onların yararları ve mutluluğu için çalışacağıma ve çalışmaktan hiç bıkmayacağıma söz veriyorum.”¹ (Turar Rıskulov)

Peki, kimdir Turar Rıskulov? Pek fazla tanınmamasına rağmen Türk dünyası açısından neden önemlidir?

Turar Rıskulov, etkilediği birçok kişi ve olayla ilgili, çok yönlü sonuçlar ortaya çıkarmasına rağmen en az bilinen tarihi şahsiyetlerden biridir. Tıpkı Neriman Nerimanov, Sultan Galiyev ve Mollanur Vahidov gibi. Vatanı Türkistan da dahil olmak üzere Türk dünyasının hemen her köşesinde az bilinmesinin en önemli sebebi, Stalin komünizmi tarafından devrimci, Pantürkist olarak suçlanması ve 1938 yılında bu nedenden dolayı kurşuna dizilerek idam edilmesidir. O tarihten itibaren Stalin’in emri ile Rıskulov adı, Sovyetler Birliği tarihinden silinmiş ve ona hiç yaşamamış muamelesi yapılmıştır.

Yaşamının en güzel yılları, inandığı felsefenin devlet felsefesi olması yolunda, Ekim devriminin zaferi ve dünya devriminin gerçekleşmesi için mücadeleler içinde geçmiş, yirmi bir yaşında bir bölge yöneticisi olarak başlattığı devrimci savaşı 1938 yılında sona erdiğinde, arkasında şan ve şeref dolu bir tablo, başarılarla dolu bir hayat, eğilmez bir karakter, halkının sebil olmuş sevgisinden başka bir şey bırakmamıştır.²

Devrimci Düşüncelerin Temelleri

Turar Rıskulov 16 Aralık 1894 tarihinde Almatı (Kazakistan) şehrinde doğmuştur. Rıskulov’un yaşadığı dönemde Çarlık Rusya’sının zulmü ve zorbalığının yanı sıra, tüm bu

* Trakya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Lisans Öğrencisi

¹ “Türkistan’da Bir Milli Komünist: Turar Rıskulov”, <http://www.turksolu.org/93/selim93.htm>, Erişim Tarihi :02 Mayıs 2012

² ADIGÜZEL Hüseyin, “Komünizme İnanmanın Bedelini Canlarıyla Ödeyenler”

olanlar karşısında kendi soyundan insanların da maddi çıkarları için bu duruma ses çıkarmaması Rıskulov'da Rus ve kapitalizm düşmanlığının temellerini atmıştır. Bunun yanı sıra Rıskulov'un düşüncelerinin devrimci yöne doğru evrilmesini sağlayan en önemli olay ise babasının bir kompradoru öldürmesi sonucu geçirmek zorunda kaldığı hapisane yılları olmuştur. On bir yaşındayken babası ile hapisane hayatına başlayan Rıskulov'da devrimci düşüncenin temelleri, var olan sisteme başkaldırı düşüncesi hapisanede tanıştığı devrimciler sayesinde oluşmuştur. Küçük yaşta olmasına karşın büyük bir azim ile Rusça ve dünya kültürü hakkındaki bilgileri öğrenmiştir. Kısacası hapisane onun ilk okuduğu okul olmuştur.

1906'dan 1909'a kadar bir Rus - Kazak yatılı okulunda kalan Rıskulov Ekim 1910'dan Eylül 1914'e kadar Bişkek'te bir ziraat okuluna devam etmiş ve buradan mezun olmuştur. 1916 yılında ise Taşkent'e giderek buradaki ayaklanmaya katılmış ve hapsedilmiştir. 21 Ekim 1917'de Evliya Ata Şehri Sovyeti başkanlığına seçilmiştir. 1919 yılında Türkistan Komünist Partisi Müslüman Bürosu'nun başkanı olmuştur. Aynı yıl Türkistan Sovyet Cumhuriyeti İcra Komitesinin Başyardımcısı seçilmiştir. 1920 yılında Komünist Partisi Müslüman Bürosu'nun ve Türkistan Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti İcra Komitesi Başkanı (Cumhurbaşkanı) olmuştur. 1921-22 yıllarında Moskova'da Milliyetler Halk Komiserliğinde Muavin olarak çalıştı. 1923-24 yıllarında Türkistan Muhtar SSC Halk Komiserleri Şurasının Başkanı olarak görev yapmıştır. Bu tarihten sonra onu Moskova'da göz önünde bulundurmak amacı ile Komünist Beynelmille Komitesinde Doğu Teşkilatları Başkan yardımcısı olarak görevlendirmişlerdir. Moğolistan'da Komintern yetkilisi olarak çalışmıştır. 1930'larda Rusya Bakanlar Kurulu Başbakan Yardımcılığı görevinde bulunmuştur.³

Sovyetler ve “Şahin”in Zıtlaşması

Rıskulov, yüzlerce yıl Rusların egemenliği altında kalan halkının perişanlığını görmüş ve bir kurtuluş çaresi olarak komünizmi seçmişti. Aslında ihtilâlin öncüleri tarafından ortaya

³ Baymirza, Hayit, Türk Dünyasında Rus Emperyalizminin İzleri, 2. Baskı, Sabah Gazetesi Kültür Yayınları, İstanbul 1978, s.173,-174, Ordalı Konratbaev, Turar Rıskulov Koğamdık-Sayasi Jene Memelekettik Kızmeti, Almatı 1994,s.18.

atılan vaatler pek çok Türk'ün bilmeden komünizme meyletmesinin sebebidir.⁴ Fakat, Komünist Rusya getirdiği sistemle, Çarlık Rusya'sı dönemindekinden daha kötü bir şekilde insanlara zulmetmiş, onların malları mülkleri ellerinden alınmış, zorla kolhozlaştırma programları dahilinde başka yerlere sürülmüşlerdir. Rıskulov verilen sözlerin tutulmadığının, insanların daha çok köleleştirildiğinin ve sömürüldüğünün farkına varınca, başta kendi yurtlarındaki komünist partiler içerisinde, sonra da merkez bünyesinde mücadeleye girişmiştir. Özellikle Rıskulov, teşekkül eden Müslümanlar Bürosu vasıtasıyla Türkler ile Müslümanların ekonomik ve kültürel hayatlarında iyileştirme yolunu denemiştir.

Rıskulov, Sovyetlerin milliyetler siyasetini devrimin ilk yıllarından beri çok açıkça tenkit eden liderlerin başında gelmektedir. 18 Ekim 1919 tarihinde ülke parti komitesinin toplantısında Rıskulov Rusları kızdıracak açıklamalarda bulunmuştur.⁵ Turar Rıskulov Moskova'yı çileden çıkararak fikirlerini ise, 17 Ocak 1920 yılında Türkistan Komünist Partisi'nin V. Kongresi ve Müslüman Bürosu Örgütleri III. Konferansı'nda dile getirmiştir. Rıskulov bu konferansta "Milli Meseleler ve Milli Komünist Bölgeler" adlı bir rapor hazırlamıştır.⁶ Rıskulov yine aynı toplantıda kurmak düşüncesinde olduğu "Türk Meclis Cumhuriyeti" ile ilgili de bir takım tezler ileri sürmüştür. Tezlerin birincisi; Türkistan'daki milli kuruluşların tek çatı altında toplanması tezidir. İkincisi ise; Türkistan'ın muhtariyeti ve ileriki aşamada bağımsızlığı tezidir.

Rıskulov ile Sovyet yöneticileri arasındaki görüş ayrılığı ileriki aşamalarda daha da artmış ve Komünist yöneticilerin, doğu halklarına karşı izledikleri dil, din, tarih, örf, âdet ve geleneklere uzanan saldırı politikaları ile çatışmaya dönüşmüş ve Turar Rıskulov'u, kendi bağımsız Sovyet devletini kurma isteği aşamasına kadar getirmiştir.

Rıskulov'un hayata geçirmek istediği en önemli düşüncesi Türkistan'da yerli halktan oluşan milli bir ordu kurmaktır. Basmacı önderlerine af çıkarılması, askerlerine silahlarının

⁴ Gömeç, Saadettin, Turar Rıskulov, <http://turkturantarihi.blogspot.com/2010/02/tutar-rskulov.html>, Erişim Tarihi, 02 Mayıs 2012.

⁵ Coşkunarslan Hakan : Turar Rıskulov, <http://www.turksolu.org/ileri/22/coskunarslan22.htm>, Erişim Tarihi :02 Mayıs 2012

⁶ Coşkunarslan Hakan, a.g.m.

geri verilmesi ve güvenli kişilerden oluşan bir ordu kurulması teklifinin onun düşüncesinde Türkistan'ın Milli Ordusunu oluşturmak olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu durum karşısında ise Moskova yönetimi karşı tavrı olarak engelleme yolunda adımlar atmaya başlamıştır.

Tüm bu yaşanan olaylar sonrasında Rıskulov Rus yönetimin gözünde artık "Pantürkist" bir şahsiyet durumuna gelmiştir. Fakat Rıskulov'un "Pantürkist" olarak nitelendirilmesi onun düşüncelerini değiştirmemiş, aksine bu süreçten sonra daha ateşli ve dikkat çekici konuşmalar yaparak "Pantürkizm fikrinin Türk asıllı halklar için çok büyük faydası olduğunu" açıklamıştır.

Dönemin Bilindik Sonlarından...

Başlangıçta Komünist rejim yanlısı olan Rıskulov, geçen süre zarfında komünizmin de bir kurtuluş yolu olmadığını anlamış ve Sovyet yönetimine karşı tavrı almış, Türk halklarının bağımsızlığını savunmuş, bu bağlamda Türk-Turan Cumhuriyeti'nin kurulması uğrunda çalışmalar yürütmüştür.

Rıskulov ve arkadaşlarının böyle bir düşünceye sahip olması, Stalin'in politikaları ile çeliştiği için Rıskulov Sovyetler Birliği Halk Komiseri başkan yardımcısı görevinde iken 1937 yılında tutuklanmış, kendisine sekiz ay boyunca manevi işkenceler yapılmıştır. Kısa bir mahkemenin ardından 10 Şubat 1938 günü, kuruluşunda büyük hizmetleri bulunan kendi devletinin yöneticilerinin emri ile kurşuna dizilerek idam edilmiştir. Bu büyük trajedinin birbiri ile iç içe iki önemli boyutu vardır. Birincisi, Rıskulov'un Çarlık Rusya'sı içinde yaşayan Türk-Müslüman halkları arasından çıkan bir komünist olması ve onun, köle ve sömürge halkların kurtuluşu ve dünya devrimi üzerine kendine özgü düşüncelerinin olmasıdır. İkincisi ise, bu düşüncelerinden hiç taviz vermeden, doğru bildiği bir yolda, sonuna kadar, hayatı pahasına mücadele etmesidir.⁷

⁷ Adıgüzel, Hüseyin, a.g.m.

KAYNAKÇA

ADIGÜZEL Hüseyin (Kasım 2008) “Komünizme İnanmanın Bedelini Canlarıyla Ödeyenler”

BAYRAKTAR Bayram, Turar Rıskulov, Sultan Galiyev ve Mustafa Kemal Atatürk'te Türk Dünyası Ülküsü

COŞKUNARSLAN Hakan: Turar Rıskulov

GÖMEÇ Saadettin, Turar Rıskulov

HAYİT Baymirza, Basmacılar

HAYİT Baymirza, Türk Dünyasında Rus Emperyalizminin İzleri

KONIRATBAEV Ordalı, Turar Rıskulov Koğamdık-Sayasi Jene Memelekettık Kızmetı

TAYMAS Abdullah Battal, Kazan Türkleri: Türk Tarihinin Hazin Yaprakları

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://tdae.ege.edu.tr>, Erişim Tarihi, 05.04.2012.

<http://turkturantarihi.blogspot.com>, Erişim Tarihi, 05.04.2012.

<http://www.turksolu.org>, Erişim Tarihi, 11.04.2012.

<http://www.ufukotesi.com>, Erişim Tarihi, 11.04.2012.